

Данилович О. Д.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ У ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ

Анотація. У статті досліджуються парадигматичні зв'язки прикметників у художньому стилі. Визначаються та порівнюються парадигматичні зв'язки прикметників в ядрі та першій периферії. Ядро складають прикметники: good, last, old, new, young, large, little, small, black, white, long. До 1 периферії входять прикметники: great, English, big, red, dark, green, blue, happy, dead, real, perfect, strange. Найбільшу кількість парадигматичних зв'язків мають прикметники: good, little, large, old, new, small, great, real, English. Виявлена велика кількість парадигматичних зв'язків між окремими прикметниками у художньому стилі, оскільки він вимагає якомога більше ознак для яскравості та поглиблення зображення образу (персонажу).

Ключові слова: лексико-семантична група, парадигматичні зв'язки, синтагматичні зв'язки, частота вживання.

Постановка проблеми. Елементи лексичної системи мови поєднані горизонтально своїми внутрішньомовними відношеннями, які породжуються конкретними умовами розвитку та функціонування мови. Закріплені у мові синтагматичні зв'язки проявляються та фіксуються як окремі значення слова, кожне з яких характеризується як певними парадигматичними відношеннями, так і особливостями сполучуваності з іншими словами [5, с. 156].

Закономірності сполучуваності (синтагматичні відношення) та чергування (парадигматичні відношення) взаємозумовлені. М. І. Мостовий, характеризуючи ці два типи відношень між одиницями мови, визначає перші як такі, що відбивають характер мовлення, тобто ті обставини, які утримують слово в оточенні інших слів, а другі як такі, що відбивають словозміну, тобто наявні форми даного слова у його морфологічних змінах, що стосується одночасно і змін семантичних [4, с. 224]. Обидві системи зв'язків – внутрішньомовна та поза мовна, – накладаючись одна на одну, взаємодіючи одна з одною, створюють у результаті дивовижну сітку парадигматичних відношень між словами та ЛСВ слова [3, с. 207–208].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні парадигматичні відношення і зв'язки, які існують між елементами словникового складу, охоплюють такі явища як синонімію, антонімію, гіперо-гіпонімію тощо, у працях Р. А. Будагова, Е. М. Верещагіна, Г. Гочева, С. В. Кійко, М. П. Кочерган, Т. Б. Крючкова, В. В. Левицького, Л. А. Новикова, О. М. Селиверстової, Ю. С. Степанова, А. А. Уфимцевої та інших.

Дослідження лексичного складу мови з точки зору парадигматики не втрачає своєї актуальності, про що свідчать численні роботи, присвячені теоретичним і практичним аспектам цього аналізу. Вивчення парадигматичних зв'язків на основі синтагматичних зв'язків широко використовується у сучасній лінгвістиці з застосуванням статистичних методів, а саме кореляційного аналізу у роботах В. В. Левицького, В. В. Архелюк,

Т. В. Венкель, Ж. Б. Черської, О. С. Лех та ін. Нами були вивчені парадигматичні зв'язки у публіцистичному стилі [1], проте, невивченими залишаються парадигматичні зв'язки у художньому стилі, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – дослідити та зіставити парадигматичні зв'язки прикметників у художньому стилі. Об'єктом є прикметники у художньому стилі.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом стала суцільна вибірка з творів сучасних англійських та американських письменників J. Archer, A. Fine, W. Holden, T. Parsons, J. K. Rowling, M. Blake, J. Grisham, J. Michener, J. Ball, J. A. Rice (з 1980 по 2005 р.) загальним обсягом 10 100 синтагм.

Використавши частоту вживання прикметників з ЛСГ іменників та застосувавши кореляційний аналіз, ми отримали можливість дослідити парадигматичні зв'язки прикметників, їх характер та ступінь. ЛСГ є сукупностями слів, які об'єднані за принципом наявності у них загальної семантичної ознаки, первісного значення, що виступає як інваріант, а сполучуваність лексем через свої зв'язки виявляються як варіанти. Дослідженню підлягли 49 прикметників з високою та середньою частотою з різних ЛСГ прикметників. Окремі ЛСГ прикметників не брались до уваги через низьку частоту вживання.

Обчислення коефіцієнта кореляції здійснюється шляхом введення даних про частоту вживання, яка обраховується спеціальною комп'ютерною програмою. Величина коефіцієнта кореляції коливається у межах від -1 до 1 . Чим більша залежність між досліджуваними ознаками, тим більше до 1 наближається величина коефіцієнта [2, с. 80].

Оскільки число спостережень n для кожної пари прикметників дорівнює 23, то число ступенів відносності для кореляційного аналізу складає $df = n - 2 = 49 - 2 = 47$. При $df=47$, мінімально значущий коефіцієнт дорівнює $0,29$ ($p=0,05$). Отже, зв'язки від $0,29$ до $0,52$ будуть вважатися слабкими, від $0,53$ до $0,76$ – середніми, від $0,77$ до 1 – сильними. Найбільш високі показники кореляції виявились у наступних зв'язках прикметників з прикметниками: 1) *financial-golden* (0,998), 2) *financial-stupid* (0,999), 3) *industrial-long* (0,999), 4) *industrial-short* (0,999), 5) *industrial-anxious* (0,999), 6) *great-long* (0,997), 7) *last-British* (0,999), 8) *last-large* (0,998), 9) *last-white* (0,997), 10) *last-red* (0,997), 11) *recent-old* (0,999), 12) *recent-cold* (0,997), 13) *recent-small* (0,999), 14) *recent-short* (0,999), 15) *recent-perfect* (0,998), 16) *old-normal* (0,998), 17) *British-happy* (0,999), 18) *British-anxious* (0,997), 19) *British-dead* (0,999), 20) *hot-short* (0,999), 21) *cold-short* (0,999), 22) *large-short* (0,997), 23) *little-similar* (0,998), 24) *small-short* (0,999), 25) *stupid-long* (0,999), 26) *long-similar* (0,997), 27) *long-normal* (0,998), 28) *short-anxious* (0,999), 29) *short-similar* (0,997), 30) *short-perfect* (0,998), 31) *dead-normal* (0,997), 32) *tired-alive* (0,999).

Аналіз частоти вживання парадигматичних партнерів виявив, що в утворенні парадигматичних зв'язків беруть участь прикметники з різними показниками частоти. Зустрічаються випадки у зв'язках, коефіцієнти кореляції яких наближаються до 1 (0,997–0,999), коли прикметники з високою частотою з'єднуються з іншими прикметниками високої, середньої та низької частоти чи обидва прикметники мають низьку частоту. Проте, потрібно зазначити, що у кореляційному аналізі парадигматичних зв'язків були обрані прикметники з високою та середньою частотою вживання з ЛСГ прикметників.

Аналіз парадигматичних зв'язків виявив дуже велику кількість парадигматичних зв'язків між окремими прикметниками у художньому стилі. Було зареєстровано **755 сильних зв'язків, 86 середніх та 12 слабких**. Такі показники свідчать про більший ступінь взаємопов'язаності та взаємовпливу між окремими прикметниками, їхнє переплетіння.

Найбільшу кількість парадигматичних зв'язків демонструють прикметники: *good* 47 (44 – сильні, 3 – середні), *little* 47 (45 сильних, 2 слабких), *large* 45 (42 сильних, 3 середніх), *old* 47 (44 сильних, 3 середніх), *new* 45 (41 сильних, 4 середніх), *small* 46 (43 сильних, 3 середніх), *great* 44 (37 сильних, 7 середніх), *real* 44 (41 сильних, 3 середніх), *English* 44 (42 сильних, 2 середніх). Решта прикметників також мають великий діапазон парадигматичних зв'язків. Найменша їх кількість виявлена для *military* 5 (5 сильних) та *recent* 9 (9 сильних).

Враховуючи частоту вживання в ядро будуть входити наступні прикметники, частота яких перевищує 90: *good* (215), *last* (117), *old* (376), *new* (178), *young* (252), *large* (91), *little* (277), *small* (183), *black* (104), *white* (123), *long* (110).

Перша периферія включає прикметники з частотою від 40 до 90: *great* (71), *English* (45), *big* (82), *red* (74), *dark* (88), *green* (42), *blue* (67), *happy* (88), *dead* (52), *real* (59), *perfect* (46), *strange* (42).

До другої периферії відносяться прикметники, частота яких менша ніж 40: *financial* (18), *industrial* (10), *family* (12), *military* (10), *bad* (32), *recent* (12), *British* (27), *American* (38), *Japanese* (38), *hot* (26), *cold* (38), *Southern* (12), *golden* (18), *silver* (24), *black* (раса) (14), *white* (раса) (22), *stupid* (35), *local* (20), *short* (27), *anxious* (28), *worried* (22), *tired* (32), *alive* (32), *different* (28), *similar* (5), *normal* (12).

В ядро входять 11 прикметників. Потрібно зазначити, що всі визначені прикметники утворюють парадигматичні зв'язки між собою, тобто виявлено максимальну наповненість сітки. Переважаючи більшість становлять **сильні зв'язки – 47**, незначну кількість **середні – 7** і лише **1 слабкий зв'язок**. Всі сильні зв'язки між прикметниками ядра мають прикметники: *good*, *small*. Для наступних прикметників зафіксовано всі сильні зв'язки та 1 середній: *old* з *last*, *new* з *last*, *little* з *last*, *large* з *young*, *white* з *young*. Сильні зв'язки, окрім 2 середніх для прикметника *black* з *last* та *long*. Найбільшу кількість середніх зв'язків має прикметник *last* (4) та один слабкий зв'язок. Прикметник *young* має 2 середніх зв'язка. Отже, можна зазначити, що парадигматичні зв'язки в ядрі проявляють досить стійкі взаємовідносини, демонструючи взаємопов'язаність чи конкурентність. Це пояснюється, на нашу думку, художнім стилем, який ранжує та пов'язує прикметники відповідно до вимог та потреб стилю. Виділяються прикметники, які найбільш активно взаємодіють між собою.

У першу периферію входять 12 прикметників. Зазначимо більше співвідношення сильних зв'язків до середніх у порів-

нянні з прикметниками ядра: 62 сильних зв'язка, 3 середніх та відсутність слабких зв'язків. Це свідчить про більш тісні взаємовідносини між ними, та більший ступінь залежності. Виділяємо прикметники, які мають всі сильні парадигматичні зв'язки у межах першої периферії: *English*, *big*, *red*, *dark*, *green*, *real*, *perfect*, *strange*. По одному середньому зв'язку мають прикметники: *great*, *happy*. По два середніх зв'язка мають *blue*, *dead*. Також зазначимо щільність заповнення сітки. Немає жодного прикметника, який би не утворив зв'язок з іншим прикметником першої периферії.

Аналіз парадигматичних зв'язків першої периферії з ядром виявив насиченість зв'язків. Відсутній тільки один парадигматичний зв'язок між прикметниками *last-green*. Відмічений тільки один слабкий зв'язок між *dead-large*. Переважна більшість зв'язків з ядром є сильними. У наявності 10 середніх зв'язків: *last-big*, *English-young*, *great-young*, *young-red*, *dark-last*, *dark-young*, *blue-old*, *young-blue*, *happy-last*, *perfect-young*.

Порівняння парадигматичних зв'язків першої периферії між собою та з групою прикметників ядра виявило, що прикметники першої периферії утворюють більше сильних зв'язків між собою, аніж з прикметниками ядра. Так само насиченість зв'язків фіксуємо більше між прикметниками ядра та прикметниками у межах першої периферії. Тобто, спостерігаємо більшу взаємозалежність як усередині ядра, так і між прикметниками першої периферії.

Дослідження окремих прикметників у художньому стилі виявило, що найбільшу кількість парадигматичних зв'язків мають прикметники: *good*, *little*, *large*, *old*, *new*, *small*, *great*, *real*, *English*. Ядро групи складають прикметники: *good*, *last*, *old*, *new*, *young*, *large*, *little*, *small*, *black*, *white*, *long*. Всі визначені прикметники утворюють парадигматичні зв'язки між собою. Всі сильні зв'язки між прикметниками ядра мають прикметники: *good*, *small*. Парадигматичні зв'язки в ядрі проявляють досить стійкі взаємовідносини, демонструючи взаємопов'язаність чи конкурентність. До 1 периферії входять прикметники: *great*, *English*, *big*, *red*, *dark*, *green*, *blue*, *happy*, *dead*, *real*, *perfect*, *strange*. Прикметники першої периферії утворюють більше сильних зв'язків між собою, аніж з прикметниками ядра. Це свідчить про більш тісні взаємовідносини між ними та більший ступінь залежності. Виділяємо прикметники, які мають всі сильні парадигматичні зв'язки у межах першої периферії: *English*, *big*, *red*, *dark*, *green*, *real*, *perfect*, *strange*. Аналіз парадигматичних зв'язків виявив дуже велику кількість парадигматичних зв'язків між окремими прикметниками у художньому стилі. Було зареєстровано 755 сильних зв'язків, 86 середніх та 12 слабких. Даний факт пояснюється функціональним стилем, оскільки саме художній стиль вимагає якомога більше ознак для яскравості та поглиблення зображення образу (персонажу). Дана потреба проявляється у чисельності таких зв'язків, які у переважній більшості є сильними.

Наступне дослідження буде присвячено вивченню парадигматичних зв'язків у науковому стилі.

Література:

1. Danylovych O. D. Paradigmatic ties of adjectives in the publicistic style / O. D. Danylovych // *Nauka i Studia – Filologiczne nauki*. – Poland: Nauka i Studia. – 19(150). – 2016. – P. 46-51.
2. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Черновцы: Рута, 2007. – 190 с.

3. Левицкий В. В. Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница: Нова книга, 2006. – 512 с.
4. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Харків: Основа, 1993. – 256 с.
5. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М.: Наука, 1973. – 280 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Archer J. Sons of Fortune / J. Archer. – London: Macmillan, 2002. – 597 p.
2. Ball J. Miss one thousand spring blossoms / J. Ball. – New York: First Avon Printing, 1980. – 272 p.
3. Fine A. Madama Doubtfire / A. Fine. – London: Penguin Books, 1989. – 176 p.
4. Holden W. The wives of bath / W. Holden. – London: Headline Book Publishing, 2005. – 468 p.
5. Rowling J.K. Harry Potter and the deathly hallows / J.K. Rowling. – London: Bloomsbury, 2007. – 607 p.
6. Blake M. Airman Mortensen / M. Blake. – New York: Ballantine Books, 1991. – 244 p.
7. Grisham J. The testament / J. Grisham. – New York: Deil Publishing, a division of Random House, 1999. – 533 p.
8. Michener J.A. The covenant / J.A. Michener. – New York: First Faweett Crest Printing, 1982. – 1238 p.
9. Parsons T. Man and boy / T. Parsons. – London: Harper-Collins Publishers, 1999. – 345 p.
10. Rice A. The mummy or Ramses the damned / A. Rice. – New York: First Trade Edition, 1989. – 395 p.

Данилович О. Д. Парадигматические отношения прилагательных в художественном стиле

Аннотация. В статье исследуются парадигматические связи прилагательных в художественном стиле. Определя-

ются и сравниваются парадигматические связи прилагательных в ядре и первой периферии. Ядро состоит из good, last, old, new, young, large, little, small, black, white, long. В 1 периферию входят прилагательные: great, English, big, red, dark, green, blue, happy, dead, real, perfect, strange. Наибольшее количество парадигматических связей имеют прилагательные: good, little, large, old, new, small, great, real, English. Зафиксировано большое количество парадигматических связей между отдельными прилагательными в художественном стиле, поскольку он требует как можно больше определений для яркости и углубления изображения образа (персонажа).

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, парадигматические связи, синтагматические связи, частота употребления.

Danylovych O. Paradigmatic ties of adjectives in the belle-lettres style

Summary. Paradigmatic ties of adjectives in the belle-lettres style are studied. Paradigmatic ties of adjectives within the nucleus and the first periphery are distinguished and compared. The nucleus contains good, last, old, new, young, large, little, small, black, white, long. The first periphery includes the following adjectives: great, English, big, red, dark, green, blue, happy, dead, real, perfect, strange. The adjectives good, little, large, old, new, small, great, real, English have the biggest number of paradigmatic ties. In the belle-lettres style a great number of paradigmatic ties between separate adjectives was found as it demands as many as possible attributes for brightness and a deep depiction of an image (a character).

Key words: lexical-semantic group, paradigmatic ties, syntagmatic ties, usage frequency.